

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

(повне найменування вищого навчального закладу)
Історичний факультет

(повне найменування інституту/факультету)

Кафедра нової та новітньої історії

(повна назва кафедри)

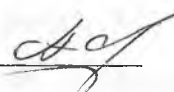
Д и п л о м н а р о б о т а

магістра

(освітній ступень)

на тему: «Центрально- та східноєвропейська політика Чехословаччини
(1921 – 1938 рр.)»

«Foreign political of Czechoslovak Republic on the Eastern and Central Europ (1921 – 1938)»

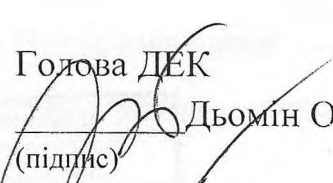
Виконала: студентка 2 курсу,
денної форми навчання
напряму підготовки 8.02030201 Історія
Василинич Оксана Василівна
Керівник к.і.н., доц. Поспелов А. С.
Рецензент к.і.н., доц. Полторак В. М.

Рекомендовано до захисту:
Протокол засідання кафедри
№ 16 від 18 травня 2015 р.

Завідувач кафедри

Дьомін О. Б.
(підпис)

Захищено на засіданні ДЕК № 1
протокол № 57 від 8.06. 2015 р.
Оцінка середня / A / 95
(за національною шкалою, шкалою ECTS,
бали)

Голова ДЕК

Дьомін О. Б.
(підпис)

Одеса – 2015

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ 1. Джерельна база та історіографія проблеми.....	7
1.1. Джерела з історії зовнішньої політики ЧСР.....	7
1.2. Історіографія проблематики.....	26
Розділ 2. Зовнішня політика Чехословаччини як самостійного суб'єкта міжнародних відносин.....	36
2.1. Формування політичних принципів.....	36
2.2. Оформлення орієнтирів зовнішньополітичних відносин та роль Чехословаччини у створенні Малої Антанти.....	43
2.3. Розгортання зовнішньополітичних зв'язків з Німеччиною та Австрією.....	51
Розділ 3. Зовнішня політика Чехословаччини в умовах воєнної небезпеки в Європі.....	63
3.1. Відхід від локальної політики до загальноєвропейської.....	67
3.2. Експортна політика Чехословаччини.....	69
Розділ 4. Чехословацька дипломатія 1936 – 1938 років як спроба упередження трансформації держави з суб'єкту в об'єкт міжнародних відносин.....	70
4.1. Стан міжнародних відносин в Європі в передвоєний період.....	70
4.2. Зміна дій чехословацької дипломатії.....	74
4.3. Наслідки аншлюсу Австрії для Чехословаччини	77
4.4. Капітуляція чехословацького уряду перед Мюнхенською згодою.....	82
Висновки.....	88
Список вивчених джерел та літератури.....	91

ВСТУП

Актуальність теми. Оскільки зовнішня політика кожної держави органічно впливає з її внутрішньої політики, є її продовженням та складає з нею одне ціле, тому дослідження внутрішньої політики держави є одним із основних завдань у вивченні її зовнішньополітичного характеру.

Наукова актуальність дослідження обумовлена необхідністю переглянути основні аспекти зовнішньої політики Чехословацької республіки часів міжвоєнного періоду в контексті позбавлення від ідеологічних нашарувань радянського періоду. Також, у вітчизняній історіографії відсутні фундаментальні дослідження з міжнародних відносин Чехословаччини, особливо їх центрально- та східноєвропейських векторів.

Суспільна актуальність, в контексті наростання кризи міжнародних відносин в Європі на сучасному етапі, полягає в висвітленні проблематики умиротворення агресора та оцінці тих наслідків до яких подібна політика може привести.

Мета роботи полягає у визначенні головних орієнтирів, принципів та наслідків східно- та центральноєвропейської зовнішньої політики Чехословаччини 1921 – 1939 років.

Для досягнення цієї мети, було поставлено ряд **завдань**:

- критично проаналізувати доступний комплекс джерел, які мають пряме чи опосередковане відношення до зовнішньої політики Чехословаччини, та визначити їх прямий та прихований зміст;
- визначити основні тенденції у зарубіжній, радянській та сучасній історіографії щодо вивчення зовнішньополітичного курсу ЧСР;
- проаналізувати процес формування політичних принципів новоствореної держави;

- розкрити ключові зовнішньополітичні орієнтири Чехословаччини від моменту включення її в Версальсько-Вашингтонську систему міжнародних відносин;
- охарактеризувати причини вступу ЧСР до Малої Антанти;
- дослідити процес формування політичного блоку Мала Антанта та визначити основоположну роль, яку відіграла в ньому Чехословаччина;
- прослідкувати роль ЧСР в оформленні політики колективної безпеки в Європі;
- проілюструвати вплив посилення позицій Німеччини та СРСР на міжнародній арені в контексті зовнішньополітичної орієнтації чехословацьких правлячих кіл;
- проаналізувати експортну політику держави та визначити фактори впливу на неї;
- розкрити трансформацію дій чехословацької дипломатії, які згодом призвели до втрати суверенітету;
- оцінити реакцію чехословацької політичної еліти на аншлюс Австрії;
- з'ясувати наслідки політики умиротворення агресора на подальшу долю чехословацької державності.

Об'єктом дослідження є міжнародні відносини у Центральній та Східній Європі в міжвоєнний період.

Предметом дослідження є комплексне вивчення історії східно- та центрально-європейської політики Чехословаччини в період 1921 – 1938 років.

Хронологічні рамки охоплюють період від 1921 року з моменту виходу ЧСР на міжнародну арену як повноцінного суб'єкта зовнішньополітичних відносин до 1938 року, тобто до припинення суверенного існування республіки.

Територіальні межі дослідження є досить масштабними та охоплюють територію Центральної та Східної Європи.

Методологічну основу дослідження становлять загальновизнані принципи об'єктивності, системного та порівняльного аналізу. Широко застосовуються загальнонаукові (абстрагування, опис, синтез, структурний та функціональний аналіз) та спеціально-історичні методи (історико-генетичний, історико-порівняльний, історико-системний та історико-логічний).

Джерельну базу дослідження становлять опубліковані джерела, які мали як безпосереднє, так опосередковане відношення до розгортання зовнішньополітичної діяльності Чехословацької республіки у міжнародному просторі. Усі наявні історичні джерела можна поділити на групи. Першу становлять офіційно-документальні джерела: постанови, розпорядження уряду ЧСР, документи міжнародних договорів та протоколи до них, телеграми та дипломатичне листування. Другу групу джерел складають нарративні матеріали, а саме спогади та мемуари. Періодична преса репрезентує третю групу джерел, яку представляють чехословацькі та центральноєвропейські ЗМІ.

Історіографія дослідження складається з праць зарубіжної, зокрема чеської наукової літератури, радянської та сучасної вітчизняної історичної науки. Всередині цих груп аналіз проводиться за хронологічним принципом.

Наукова новизна дослідження полягає у комплексному вивченні проблеми історії зовнішньополітичного життя Чехословацької республіки, абстрагуючись від ідеологічних нашарувань, стереотипів минулого та сучасного міжнародного становища.

Результати наукового дослідження були **апробовані** однією публікацією: Василич О. В. Монополізація та олігархізація економіки Чехословаччини за результатами криз 1930-х років// Чорноморські читання : матер. І Всеукр. історичної наук.-практ. конф., присвяч. 100-річчю з дня

народження С. А. Секиринського та О. І. Домбровського. – Сімферополь, 2014. – С. 135 – 138.

Структура роботи обумовлена метою і завданнями, складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків та списку вивчених джерел та літератури.

У першому розділі – «Джерельна база та історіографія проблеми» - проводиться детальний аналіз різних видів джерел та характеризується історіографічний масив зарубіжної, радянської та сучасної історичної науки.

У другому розділі «Зовнішня політика Чехословаччини як самостійного суб'єкта міжнародних відносин» йдеться про визначення політичних принципів, визначення та розгортання орієнтирів зовнішньої політики новоствореної держави та її роль у формуванні воєнно-політичного блоку Малої Антанти. Також в даному розділі розглядається оформлення чесько-німецьких та чесько-австрійських відносин.

Третій розділ – «Зовнішня політика Чехословаччини в умовах воєнної небезпеки в Європі» – присвячений відходу ЧСР від локальної до загальноєвропейської політики, її участі в політиці колективної безпеки, а також аналізується експортна діяльність держави.

У четвертому розділі «Чехословацька дипломатія 1936 – 1938 років як спроба упередження трансформації держави з суб'єкту в об'єкт міжнародних відносин» наводиться детальний розгляд міжнародного становища навколо Чехословаччини з другої половини 30-х років XX століття, аналізується трансформація дій чехословацької дипломатії які призвели до Мюнхенської змови та втрати країною незалежності.

Висновки подають основні досягнення, отримані під час роботи. Список джерел та літератури включає 166 позицій загалом (з них джерел – 68, літератури – 98).

ВИСНОВКИ

Політичні процеси, що відбувалися в першій половині XX ст. в східно-та центрально-європейських країнах формувалися на ґрунті авторитарних режимів трьох імперій: Австро-Угорської, Німецької та Російської, в умовах панування особливого типу політичної культури, ідеалом якої була сильна неконтрольована влада. Тому, вибір нового шляху та формування політичних принципів стали для Чехословаччини основними завданнями після здобуття нею незалежності.

Важелі політичної влади в цей час зосереджуються в руках правлячих коаліцій. Саме позиція коаліційних урядів була одним із основних, хоча і не єдиних факторів реальної вищої політичної влади. Законодавчий та виконавчий механізми знаходились під впливом партійних об'єднань. Але всередині будь-яка правляча коаліція залишалась ареною безупинної боротьби суперечливих тенденцій. Прагнення досягти хоча б мінімально стійкої рівноваги, неминуче накладало тавро консерватизму на всі дії коаліції, для якої, зазвичай, найбільш прийнятним виявлялось просто збереження існуючого статусу-кво.

Тож, не зважаючи на ніби-то демократичний устрій всередині країни, варто пам'ятати, що на внутрішньополітичне, а особливо на зовнішньополітичне становище ще з початку 20-х років впливала антидемократична, по суті олігархічна, тенденція до зосередження найважливіших прерогатив в руках замкнутих угруповань закулісних політичних режисерів. Прямим результатом коаліції стала так звана п'ятірка, а згодом вісімка впливових лідерів коаліційних партій, які приймали важливі рішення не тільки без участі уряду і парламенту, але нерідко і в обхід керуючих органів власних партій. Фінансовий капітал, який оволодів економікою Чехословаччини, все більше підкоряв собі державний апарат і був вирішальним фактором у внутрішній і зовнішній політиці країни. Так Т.

Г. Масарик, Е. Бенеш та інші поборники чехословацьких міжнародних позицій надавали зовнішньополітичному курсу патріотичного забарвлення, ніби-то орієнтуючись на інтереси народу. Але фактично найголовнішим принципом чехословацької зовнішньої політики був захист власних інтересів та інтересів фінансової олігархії.

Новостворена Чехословаччина міцно зв'язала долю з державами-переможницями і, перш за все, із Францією, якій після війни належала політична гегемонія на європейському континенті. Орієнтація на західні держави, прагнення триматися у фарватері їх політики – таким був головний принцип зовнішньої політики Чехословаччини. Саме в руслі політичних інтересів колишніх союзників було створено воєнно-політичний блок Мала Антанта, в якому ЧСР відігравала вирішальну роль, будучи найбільш промислово розвинутою державою союзу. Мала Антанта формується на базі договорів при доволі потужній підтримці з боку Франції. Чехословаччина, Югославія та Румунія в конструюванні своїх міждержавних зв'язків орієнтуються на повоєнні мирні угоди та Статут Ліги Націй. Проте жоден з договорів не містив зобов'язань на рахунок можливих прикордонних конфліктів учасників Малої Антанти з іншими європейськими державами. Хоча, як показують подальші події, саме ці проблеми стали головними для країн Малої Антанти, зокрема через посилення реваншистських тенденцій з боку Італії та Німеччини, агресивних планів Польщі та Угорщини.

Центральна Європа на початку 30-х років XX століття опинилася перед загрозою мілітаристських планів нацистської Німеччини, хортистської Угорщини та фашистської Італії. Таке політичне становище спонукало всі європейські країни до співпраці та створення загальної системи колективної безпеки. Важливе місце в даній системі відводилось Малій Антанті та, насамперед, Чехословаччині. Правляча верхівка ЧСР розуміла, що географічне розташування країни ставить її у небезпечне становище. Тому вони відійшли від локальної та активно включались в загальноєвропейську

політику колективної безпеки. Марсельське вбивство, на нашу думку, стало кульмінаційною точкою неможливості впровадження політики колективної безпеки, реалізація якої змогла б в результаті забезпечити мирне співіснування європейських держав.

Аналізуючи події міжвоєнного часу, доходимо висновку, що зовнішньоекономічні зв'язки та світова економічна криза відігравали не останню роль в розташуванні сил на міжнародній арені. А детальний аналіз експортної політики ЧСР показує, що монополістичні та олігархічні угруповання мали вирішальний вплив на економіку держави та її зовнішню політику загалом, підпорядковуючи державні інтереси своїм корисливим.

В передісторії Другої світової війни особливе місце займають події 1936 – 1938 років, через те, що їх результатом була інтенсифікація процесів, які під впливом нерівномірності економічного та політичного розвитку країн Європи закономірно вели до назрівання збройної сутички держав за новий переділ вже розділеного в 1919 році світу. У тих умовах мир означав збереження версальсько-вашингтонської системи, яка, безперечно, мала недоліки, але забезпечувала відносну стабільність і визнавала силу права. Ця система містила принцип запобігання міжнародним кризам. Вона передбачала колективні дії проти агресора через Лігу Націй. Колективної відсічі не вийшло. Механізм не спрацював.

Таким чином можна констатувати той факт, що в свою центральну та східноєвропейську політику Чехословаччина корелює по відношенню до позицій інших європейських держав. Намагання позиціонувати себе як учаника процесу творення системи колективної безпеки в Європі були зведені нанівець як внутрішньополітичною нестабільністю в урядових колах країни, так і певним пербігом подій на міжнародній арені. Не дивлячись на численні двосторонні угоди, що пов'язали ЧСР з іншими гравцями «великої політики» в Європі, не спромігшись консолідувати власні сили, в 1938 році вона лишилася сам на сам перед лицем агресора.

СПИСОК ВИВЧЕНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

ДЖЕРЕЛА

1. Внешнеполитические задачи Германии. Из записок Густава Штреземана [Текст] // История Германии: учебное пособие в 3 т./ Под ред. Б. Бонвеча и Ю. В. Галактионова. – М.: КДУ, 2008. – Т. 3. Документы и материалы. – С. 355.

2. Все государственные политические экономические вопросы Масарик решает по согласованию с Прейсом [Текст] // Документы об антинародной и антинациональной политике Масарика / Пер. с чеш. О. С. Хархардина. – М., 1954. – С. 290 – 291.

3. Газета «Берлинер тагеблатт» о результатах президентских выборов 1925 г. [Текст] // История Германии: учебное пособие в 3 т./ Под ред. Б. Бонвеча и Ю. В. Галактионова. – М.: КДУ, 2008. – Т. 3. Документы и материалы. – С. 352.

4. Договор о взаимной помощи между Союзом Советских Социалистических республик и Республикой Чехословацкой. [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://www.1000dokumente.de/?c=dokument_ru&dokument=0021_tsc&object=context&l=ru

5. Запись беседы министра иностранных дел ЧСР с посланником Германии в ЧСР (9 декабря 1937 г.) [Текст] // Документы по истории мюнхенского сговора, 1937 – 1939. М.: Политиздат, 1979. – С. 17.

6. Запись беседы посланника ЧСР в Великобритании с министром иностранных дел Великобритании (12 марта 1938 г.) [Текст] // Документы по истории мюнхенского сговора, 1937 – 1939. М.: Политиздат, 1979. – С. 46 – 47.

7. Записка начальника генерального штаба французской армии М. Гамелена [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://www.hrono.ru/dokum/193_dok/19380909gamel.html

8. Запись о встрече министра иностранных дел ЧСР Э. Бенеша с министром иностранных дел Румынии Н. Титулеску [Текст] // Документы и материалы по истории советско-чехословацких отношений / Под ред. П. Н. Поспелова, В. Краля. – М.: Наука, 1977. – Т. 2. – С. 588.

9. Запись о посещении депутатами Национального собрания Чехословакии президента Э. Бенеша [Текст] // Документы и материалы по истории советско-чехословацких отношений/ Под ред. П. Н. Поспелова, В. Краля. – М.: Наука, 1978. – Т. 3. – С. 551 – 555.

10. Заявление коммунистов-депутатов Национального собрания Чехословакии об объединении демократических сил страны в борьбе против фашизма и опасности войны [Текст] // Документы и материалы по истории советско-чехословацких отношений/ Под ред. П. Н. Поспелова, В. Краля. – М.: Наука, 1978. – Т. 3. – С. 469 – 471.

11. Заявление Петиционного комитета «Останемся верными» президенту Чехословакии Э. Бенешу с требованием защиты республики вместе с СССР [Текст] // Документы и материалы по истории советско-чехословацких отношений/ Под ред. П. Н. Поспелова, В. Краля. – М.: Наука, 1978. – Т. 3. – С. 521 – 522.

12. Заявление правительств Великобритании и Франции правительству ЧСР (19 сентября 1938 г.) [Текст] // Документы по истории мюнхенского сговора, 1937 – 1939. М.: Политиздат, 1979. – С. 228 – 230.

13. Из выступления Б. Шмерала в сенате Национального собрания Чехословакии по вопросу о внешней политике [Текст] // Документы и материалы по истории советско-чехословацких отношений/ Под ред. П. Н. Поспелова, В. Краля. – М.: Наука, 1978. – Т. 3. – С. 149 – 151.

14. Из выступления К. Готвальда в палате депутатов Национального собрания Чехословакии [Текст] // Документы и материалы по истории советско-чехословацких отношений/ Под ред. П. Н. Поспелова, В. Краля. – М.: Наука, 1978. – Т. 3. – С. 293 – 294.

15. Из выступления министра иностранных дел Чехословакии Э. Бенеша в Национальном собрании Чехословакии о значении нормализации дипломатических отношений с СССР [Текст] // Документы и материалы по истории советско-чехословацких отношений/ Под ред. П. Н. Поспелова, В. Краля. – М.: Наука, 1978. – Т. 3. – С. 28 – 29.

16. Из доклада К. Готвальда на VII езде КПЧ [Текст] // Документы и материалы по истории советско-чехословацких отношений/ Под ред. П. Н. Поспелова, В. Краля. – М.: Наука, 1978. – Т. 3. – С. 244 – 246.

17. Из записи беседы полномочного представителя СССР в Чехословакии С. С. Александровского с президентом Чехословакии Э. Бенешем [Текст] // Документы и материалы по истории советско-чехословацких отношений/ Под ред. П. Н. Поспелова, В. Краля. – М.: Наука, 1978. – Т. 3. – С. 419 – 424.

18. Из записи выступления министра иностранных дел Чехословакии К. Крофты на совещании заведующих отделами и секциями министерства [Текст] // Документы и материалы по истории советско-чехословацких отношений/ Под ред. П. Н. Поспелова, В. Краля. – М.: Наука, 1978. – Т. 3. – С. 386 – 387.

19. Из записи о беседе министра иностранных дел Чехословакии Э. Бенеша с премьер-министром правительства Франции П. Лавалем [Текст] // Документы и материалы по истории советско-чехословацких отношений/ Под ред. П. Н. Поспелова, В. Краля. – М.: Наука, 1978. – Т. 3. – С. 185 – 186.

20. Из заявления Б. Шмерала на заседании палаты депутатов Национального собрания Чехословакии по поводу программы нового чехословацкого правительства [Текст] // Документы и материалы по истории советско-чехословацких отношений/ Под ред. П. Н. Поспелова, В. Краля. – М.: Наука, 1973. – Т. 1. – С. 195 – 196.

21. Из конспекта речи А. Гитлера перед командующими сухопутными войсками и военно-морским флотом (3 февраля 1933 г.) [Текст] // История Германии: учебное пособие в 3 т. / Под ред. Б. Бонвеца и Ю. В. Галактионова. – М.: КДУ, 2008. – Т. 3. Документы и материалы. – С. 370.

22. Из письма посланника ЧСР в Великобритании в МИД ЧСР (24 февраля 1938 г.) [Текст] // Документы по истории мюнхенского сговора, 1937 – 1939. М.: Политиздат, 1979. – С. 32. – 33.

23. Из письма посланника ЧСР во Франции министру иностранных дел ЧСР (4 марта 1938 г.) [Текст] // Документы по истории мюнхенского сговора, 1937 – 1939. М.: Политиздат, 1979. – С. 38 – 40.

24. Из письма посланника ЧСР во Франции в МИД ЧСР (31 августа 1938 г.) [Текст] // Документы по истории мюнхенского сговора, 1937 – 1939. М.: Политиздат, 1979. – С. 184.

25. Из письма руководства КПЧ всем партийным организациям о заседании ЦК КПЧ 11 – 12 декабря 1937 г. [Текст] // Документы по истории мюнхенского сговора, 1937 – 1939. М.: Политиздат, 1979. – С. 23.

26. Из речи председателя представительства и министра иностранных дел Чехословакии Э. Бенеша в Национальном собрании по поводу конференции в Генуе [Текст] // Документы и материалы по истории советско-чехословацких отношений/ Под ред. П. Н. Поспелова, В. Краля. – М.: Наука, 1973. – Т. 1. – С. 485 – 486.

27. Из сообщения телеграфного агентства о нацистском путче в Баварии (8 ноября 1923 г.) [Текст] // История Германии: учебное пособие в 3 т./ Под ред. Б. Бонвеча и Ю. В. Галактионова.– М.: КДУ, 2008. – Т. 3. Документы и материалы. – С. 352.

28. Из телеграммы заместителя Народного Комиссара Иностранных Дел СССР Э. Бенешу в Чехословакию (от 1938 г.) [Текст] // Хрестоматия по истории международных отношений: в 5-ти к. / Под ред. Кузнецова Д. В. — Благовещенск, 2013. – К. 4. Новейшее время.– С. 169 – 171.

29. Из телеграммы Э. Бенешу от 3 января 1937 г. [Текст] // Хрестоматия по истории международных отношений: в 5-ти к. / Под ред. Кузнецова Д. В. — Благовещенск, 2013. – К. 4. Новейшее время. – С. 160 – 162.

30. Из телеграммы министра иностранных дел ЧСР миссиям ЧСР в старанах Европы, в Турции и США (12 июня 1938 г.) [Текст] // Документы по истории мюнхенского сговора, 1937 – 1939. М.: Политиздат, 1979. – С. 136 – 138.

31. Карловарская программа [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://zpravy.aktualne.cz/domaci/nazory-a-komentare/75-let-od-mnichova-spolecne-prolita-krev-narod-stmeli/r~04d893ce252011e3b6ba0025900fea04/>

32. Ллойд Джордж Д. Правда о мирных договорах: в 2-х т. [Текст]/ Д. Ллойд Джордж, пер. с англ. Волкова Ф. Д. – М.: Изд-во иност. лит., 1957. – К. 2. – 556 с.

33. Масарик вместе с Прейсом прилагают усилия к тому, чтобы «экономически и политически привязать Австрию» к империалистической Чехословакии [Текст] // Документы об антинародной и антинациональной политике Масарика / Пер. с чеш. О. С. Хархардина. – М.: Изд-во иност. лит., 1954. – С. 129.

34. Масарик пишет Бенешу о планах Прейса в соотношении розданого нового правительства «сильной руки» во главе с Гамплом [Текст] // Документы об антинародной и антинациональной политике Масарика / Пер. с чеш., 1954. – С. 286 – 289.

35. Масарик, прежде чем вести переговоры с премьер-министром, справляется у Прейса относительно экономического положения [Текст] // Документы об антинародной и антинациональной политике Масарика / Пер. с чеш. О. С. Хархардина. – М., 1954. – С. 292 – 294.

36. Никольсон Г. Как делался мир в 1919 г. [Текст] / Г. Никольсон, пер. с англ. А. Сокиркина и А. Майской. – М.: Госполитиздат, 1945. – 233 с.

37. Письмо посланника ЧСР в Германии в МИД ЧСР (17 марта 1938 г.) [Текст] // Документы по истории мюнхенского сговора, 1937 – 1939. М.: Политиздат, 1979. – С. 57.

38. Письмо посланника ЧСР в Германии в МИД ЧСР (19 мая 1938 г.) [Текст] // Документы по истории мюнхенского сговора, 1937 – 1939. М.: Политиздат, 1979. – С. 113 – 116.

39. Письмо посланника ЧСР в Германии в МИД ЧСР (15 июля 1938 г.) [Текст] // Документы по истории мюнхенского сговора, 1937 – 1939. М.: Политиздат, 1979. – С. 147.

40. Письмо посланника ЧСР во Франции в МИД ЧСР (25 июня 1938 г.) [Текст] // Документы по истории мюнхенского сговора, 1937 – 1939. М.: Политиздат, 1979. – С. 142 – 145.

41. Рапалльский договор между РСФСР и Германией (16 апреля 1922 года)// История Германии: учебное пособие в 3 т./ Под ред. Б. Бонвеча и Ю. В. Галактионова. – Т. 3. Документы и материалы. – М.: КДУ, 2008. – С. 347 – 348.

42. Редакционная статья газеты «Правда» - «Активная защита всеобщего мира» [Текст] // Документы и материалы по истории советско-чехословацких отношений/ Под ред. П. Н. Поспелова, В. Краля. – М.: Наука, 1978. – Т. 3. – С. 139 – 140.

43. Секретный протокол Б к чехословацко-румынскому договору от 23 апреля 1921 г. [Текст] // Внешняя полтика Чехословакии 1918 – 1939. Сборник статей/ Под ред. В. Сояка/ Пер. с чеш. М. Хазанова и Н. Сорокина. – М.: Изд-во иност. лит., 1959. – С. 619.

44. Соглашение, заключенное Германией, Великобританией, Францией, Италией в Мюнхене [Текст] // Документы по истории мюнхенского сговора, 1937 – 1939. М.: Политиздат, 1979. – С. 328 – 329.

45. Сообщение газеты «Руде право» о заявлении коммунистов-депутатов Национального собрания Чехословакии по поводу проекта закона об экспортных кредитах [Текст] // Документы и материалы по истории советско-чехословацких отношений/ Под ред. П. Н. Поспелова, В. Краля. – М.: Наука, 1978. – Т. 3. – С. 82 – 83.

46. Статут Лиги Наций [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://doc20vek.ru/node/451>

47. Статья Б. Шмералья в газете «Руже право» - «Вопрос о советской помощи» [Текст] // Документы и материалы по истории советско-чехословацких отношений/ Под ред. П. Н. Поспелова, В. Краля. – М.: Наука, 1978. – Т. 3. – С. 531 – 533.

48. Статья газеты «Глас люду» «Тайная дипломаитя» [Текст] // Документы и материалы по истории советско-чехословацких отношений/ Под ред. П. Н. Поспелова, В. Краля. – М.: Наука, 1973. – Т. 1. – С. 484 – 485.

49. Статья К. Готвальда «Угроза войны и Чехословакия» [Текст] // Документы и материалы по истории советско-чехословацких отношений/ Под ред. П. Н. Поспелова, В. Краля. – М.: Наука, 1977. – Т. 2. – С. 268 – 270.

50. Текст годесбергского меморандума. Направленный премьер-министром Великобритании посланнику ЧСР в Великобритании (25 сентября 1938 г.) [Текст] // Документы по истории мюнхенского сговора, 1937 – 1939. М.: Политиздат, 1979. – С. 288 – 291.

51. Телеграмма заместителя министра иностранных дел Чехословакии В. Гирсы министру иностранных дел Э. Бенешу в Женеву о чехословацко-румынских переговорах по вопросу о военной конвенции [Текст] // Документы и материалы по истории советско-чехословацких отношений/ Под ред. П. Н. Поспелова, В. Краля. – М.: Наука, 1973. – Т. 1. – С. 64 – 65.

52. Телеграмма заместителя министра иностранных дел Чехословакии В. Гирсы чехословацкой миссии в Польше о соглашении между государствами Малой Антанты по вопросам транзита военных материалов [Текст] // Документы и материалы по истории советско-чехословацких отношений/ Под ред. П. Н. Поспелова, В. Краля. – М.: Наука, 1973. – Т. 1. – С. 197.

53. Телеграмма министра иностранных дел Чехословакии Э. Бенеша в Прагу о результатах конференции Малой Антанты [Текст] // Документы и

материалы по истории советско-чехословацких отношений/ Под ред. П. Н. Поспелова, В. Краля. – М.: Наука, 1973. – Т. 1. – С. 245 – 246.

54. Телеграмма министра иностранных дел Чехословакии Э. Бенеша по поводу переговоров о Восточном пакте [Текст] // Документы и материалы по истории советско-чехословацких отношений/ Под ред. П. Н. Поспелова, В. Краля. – М.: Наука, 1978. – Т. 3. – С. 16 – 18.

55. Телеграмма министра иностранных дел Чехословакии Э. Бенеша чехословацкой миссии в Англии о его позиции в отношении Рейнского пакта [Текст] // Документы и материалы по истории советско-чехословацких отношений/ Под ред. П. Н. Поспелова, В. Краля. – М.: Наука, 1973. – Т. 1. – С. 180 – 181.

56. Телеграмма министра иностранных дел ЧСР миссиям ЧСР в Великобритании и Франции (16 сентября 1938 г.) [Текст] // Документы по истории мюнхенского сговора, 1937 – 1939. М.: Политиздат, 1979. – С. 217 – 219.

57. Телеграмма миссии Чехословакии в Румынии Министерству иностранных дел Чехословакии о подписании полицейской конвенции государств Малой Антанты [Текст] // Документы и материалы по истории советско-чехословацких отношений/ Под ред. П. Н. Поспелова, В. Краля. – М.: Наука, 1973. – Т. 1. – С. 213.

58. Телеграмма посланника ЧСР в Великобритании в МИД ЧСР (14 сентября 1938 г.) [Текст] // Документы по истории мюнхенского сговора, 1937 – 1939. М.: Политиздат, 1979. – С. 211.

59. Телеграмма посланника ЧСР в Германии (21 мая 1938 г.) [Текст] // Документы по истории мюнхенского сговора, 1937 – 1939. М.: Политиздат, 1979. – С. 57.

60. Телеграмма посланника ЧСР во Франции в МИД ЧСР (28 сентября 1938 г.) [Текст] // Документы по истории мюнхенского сговора, 1937 – 1939. М.: Политиздат, 1979. – С. 311.

61. Циркулярная телеграмма министра иностранных дел Чехословакии Ё. Бенеша дипломатическим представительствам Чехословакии за границей о заседании Малой Антанты [Текст] // Документы и материалы по истории советско-чехословацких отношений/ Под ред. П. Н. Поспелова, В. Краля. – М.: Наука, 1973. – Т. 1. – С. 108 – 109.

62. Циркулярная телеграмма министра иностранных дел Чехословакии Ё. Бенеша о заседании представителей государств Малой Антанты в Синае [Текст] // Документы и материалы по истории советско-чехословацких отношений/ Под ред. П. Н. Поспелова, В. Краля. – М.: Наука, 1973. – Т. 1. – С. 59.

63. Циркулярная телеграмма министра иностранных дел Чехословакии Ё. Бенеша о заседании председателей стран Малой Антанты в Загребе [Текст] // Документы и материалы по истории советско-чехословацких отношений/ Под ред. П. Н. Поспелова, В. Краля. – М.: Наука, 1977. – Т. 2. – С. 575 – 576.

64. Циркулярная телеграмма министра иностранных дел Чехословакии Ё. Бенеша о результатах встречи представителей стран Малой Антанты [Текст] // Документы и материалы по истории советско-чехословацких отношений/ Под ред. П. Н. Поспелова, В. Краля. – М.: Наука, 1973. – Т. 1. – С. 215 – 216.

65. Zákon ze dne 13. listopadu 1918 o prozatímní ústavě [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1918.html

66. Zákon ze dne 29. února 1920, kterým se uvozuje Ústavní listina Československé republiky [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1920.html

67. Peroutka F. Budování státu. – Praha: Lidové noviny, 1991. – S. 78.

68. Treaty of Trianon [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://wwi.lib.byu.edu/index.php/>

ЛІТЕРАТУРА

69. Арзаканян М.Ц. Политическая история Франции XX века. [Текст] / М. Ц. Арзаканян. – М.: Высшая школа, 2003. – 522 с.

70. Афанасьева О. Краткий очерк истории Лиги Нации [Текст] / О. Афанасьева. – М.: Государственное издательство политической литературы, 1945. – 160 с.

71. Бабидорич М. І. Маски і обличчя [Текст] / М. І. Бабидорич. – Ужгород: Карпати, 1969. – 140 с.

72. Белоусова З. С. Франция и проблемы безопасности в Европе (1933 – 1935 гг.) [Текст] / З. С. Белоусова // Новая и новейшая история. – 1975. – № 4. – С. 107 – 120.

73. Белоусова З. С. Французская дипломатия накануне Мюнхена [Текст] / З. С. Белоусова. – М.: Наука, 1964. – 297 с.

74. Бетмакаев А.М., Глушков А.Е. История Международных Отношений в Европе и Америке в Новейшее время (1918-1991гг.). [Электронный ресурс]. / – Режим доступа: <http://hist.asu.ru/faculty/metod/doc7.shtml>

75. Борисов А. Ю. Мюнхенская трагедия (Размышления спустя полвека) [Текст] / А. Ю. Борисов. – М.: Знание, 1988. – 63 с.

76. Борисов Ю. В. Сначала к Мюнхену, затем – к войне (из истории франко-германских отношений 1933 – 1938 годов) [Текст] / Ю. В. Борисов// Международная жизнь. – 1963. – № 2. – С. 86 – 94.

77. Борисов Ю. В. Советско-французские отношения и безопасность Европы [Текст] / Ю. В. Борисов. – М.: Изд-во Ин-та междунаро. Отношений, 1960. – 199 с.

78. Бруз В. С. Боротьба СРСР за створення колективної безпеки в Європі і політика західних держав (1933 – 1935) [Текст] / В. С. Бруз. – К.: Вид-во Київського ун-ту, 1969. – 227 с.

79. Внешняя политика Чехословакии 1918 – 1939. [Текст] : [Сборник статей] // Под ред. В. Сояка, пер. с чеш. М. Хазанова и Н. Сорокина. – М.: Изд-во иностр. лит., 1959. – 670 с.

80. Волков В. К. Германо-югославские отношения и развал Малой Антанты (1933 – 1938) [Текст] / В. К. Волков. – М.: Наука, 1966. – 270 с.

81. Волков В. К. Мюнхенский сговор и Балканские страны [Текст] / В. К. Волков. – М.: Наука, 1978. – 327 с.

82. Волков В. К. Операция «Тевтонский меч» [Текст] / В. К. Волков – М.: Мысль, 1966. – 173 с.

83. Гарна Й. Чехословацкая социал-демократическая рабочая партия в буржуазной политической системе (1918 – 1939 гг.) [Текст] / Й. Гарна// Социальная структура и политические движения в странах Центральной и Юго-Восточной Европы. Сборник статей/ Под ред. А. Х. Клеванского. – М.: Наука, 1989. – С.145 – 151.

84. Германская восточная политика в новое и новейшее время [Текст] : [Сборник статей] / Под ред. Волкова В. К. – М.: Наука, 1974. – 279 с.

85. Грылев А. Н. Накануне и в дни Мюнхена [Текст] / А. Н. Грылев // Советско-чехословацкие отношения между двумя войнами(1918 – 1939)/ Ред., А. М. Орехов. – М.: Наука, 1968. – С. 218 – 226.

86. Деборин Г.А. Международные отношения и внешняя политика СССР (1929- 1941 гг.) [Текст] / Г. А. Деборин. – М.: Воениздат, 1943. – 345 с.

87. Европа в международных отношениях 1917 – 1939 гг. [Текст] : [Сборник статей] / Под ред. А. О. Чубарьяна. – М.: Наука, 1979. – 437 с.

88. Задорожнюк Э. Г. Штрихи к портрету Томаша Гаррига Масарика [Текст] / Э. Г. Задорожнюк // Новая и новейшая история. – 2012. - № 5. – С. 151 – 163.

89. Иванов А. Г. Великобритания и Мюнхенский уговор (в свете архивных документов) [Текст] / А. Г. Иванов// Новая и новейшая история. – 1988. - № 6. – С. 21 – 38.

90. Изучение славяно-германских отношений [Текст] // Новая и новейшая история. – 1962. - №3. – С. 185 – 187.

91. Институт славяноведения и балканистики. 50 лет [Текст] : [Сборник статей] . – М.: Индрик, 1996. – 423 с.

92. История Коммунистической партии Чехословакии [Текст]/ Под ред. Б. Граца. – М.: Госполитиздат, 1962. – 823 с.
93. История Чехии [Текст] / Под. Ред. В. И. Пичета. – М.: Госполитиздат. – 258 с.
94. История Чехословакии: в 3-х т. [Текст] / Под ред. Мельниковой И. Н. – М: Изд-во АН СССР, 1960. – Т.3. – 662 с.
95. Киссинджер Г. Дипломатия [Текст] / Г. Киссинджер. – М.: Ладомир, 1997. – 415 с.
96. Кізченко А. Ф. Напередодні трагедії. З історії зовн. Політики Чехословаччини, трав. 1935 р. – берез. 1938 р. [Текст] / А. Ф. Кізченко – К.: Вид-во Київського ун-ту, 1971. – 250 с.
97. Клеванский А. Х. Коалиции правящих партий в Чехословакии: структура, характер, динамика [Текст] / А. Х. Клеванский// Социальная структура и политические движения в странах Центральной и Юго-Восточной Европы. Сборник статей/ Под ред. А. Х. Клеванского. – М.: Наука, 1989. – С.129 – 136.
98. Козо Ф. Чехословакия [Текст] / Ф. Козо. – М.: Госполитиздат, 1938. – 46 с.
99. Колесников В. А. Возникновение и основные особенности конституции Чехословакии в период Первой республики [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/vozniknovenie-i-osnovnye-osobennosti-konstitutsii-chehoslovakii-v-period-pervoy-respubliki>
100. Кравчук О. Національні відносини в Чехословаччині 1918 – 1935 рр.: погляд Т. Г. Масарика [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://science.kpnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/7/2014/pdf/hist/3/P-162-181.pdf>
101. Краткая история Чехословакии: С древнейших времен до наших дней [Текст] / Отв. ред. А. Х. Клеванский и др. – М: Наука, 1988. – 574 с.

102. Кризис и война: Международные отношения в центре и на периферии мировой системы в 30 – 40-х годах. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://militera.lib.ru/research/bogaturov/index.html>

103. Кріль М. Історія Словаччини [Текст] / М. Кріль – Львів: Вид-во ЛНУ ім. І. Франка, 2006. – 263 с.

104. Максимычев И.Ф. Дипломатия мира против дипломатии войны. Очерк советско-германских дипломатических отношений в 1933 – 1939 гг. [Текст] / И. Ф. Максимычев. – М.: Международные отношения, 1981. – 320 с.

105. Матвеев В. А. Мюнхен не повторится! [Текст] / В. А. Матвеев. – М.: Междунар. отношения, 1970. – 95 с.

106. Матвеев Г. Ф. «Третий путь?»: Идеология аграризма в Чехословакии и Польше в межвоенный период [Текст] / Г. Ф. Матвеев. – М.: Изд-во МГУ, 1992. – 239 с.

107. Мельникова И. Н. Внутривосточный кризис в Чехословакии в 1925 – 1926 гг. [Текст] / И. Н. Мельникова // Новая и новейшая история. – 1958. - № 5. – С. 51 – 70.

108. Международные отношения в Центральной и Восточной Европе и их историография [Текст] / Под ред. В. Д. Королюка. – М.: Наука, 1966. – 283 с.

109. Международные отношения и внешняя политика СССР (1917 – 1960) [Текст] / Под. ред. Ф. Г. Зуева, И. Ф. Иванишина и В. П. Нихамина. М.: Изд-во ВПШ и АОН при ЦК КПСС, 1961. – 608 с.

110. Международные связи стран Центральной, Восточной и Юго-Восточной Европы и славяно-германские отношения [Текст] / Под ред. В. Д. Королюка. – М.: Наука, 1968. – 325 с.

111. Мельников Ю. М. США и гитлеровская Германия 1933 – 1939 гг. [Текст] / Ю. М. Мельников. – М.: Госполитиздат, 1959. – 351 с.

112. Моравак Г. Чехословакия. [Текст] / Г. Моравак. – М.: Гос. соц. эконом. издат, 1937. – 120 с.

113. Недорезов А. И. По пути прогресса. [Текст] / А. И. Недорезов. – М.: Новости, 1969. – 32 с.
114. Немечек Я. Об издании документов по истории внешней политике Чехословакии 1918 – 1948 гг. [Текст] / Я. Немечек// Новая и новейшая история. – 2007. - № 2. – С. 218 – 219.
115. Ненашева З. С. Исследование истории Чехии и Словакии в XX веке [Текст] / З. Ненашева// Новая и новейшая история. – 2006. - № 4. – С. 106 – 113.
116. Орлик И. И. Эдвард Бенеш: годы побед и поражений [Текст] / И. И. Орлик// Новая и новейшая история. – 2008. - № 5. – С. 145 – 161.
117. Пеганов А. Чехословацкое направление внешней политики Венгрии в 1918 – 1920-х годах [Электронный ресурс] / А. Пеганов. – Режим доступа: http://palityka.org/wp-content/uploads/2015/01/03_Peganov.pdf
118. Пеганов А. Чехословацко-венгерские переговоры в ноябре 1938 — марте 1939 г. реализации Венского арбитражного решения [Электронный ресурс] / А. Пеганов. – Режим доступа: <http://www.rsijournal.net/chexoslovakovengerskie-peregovory-v-noyabre-1938-marte-1939-g-realizacii-venskogo-arbitrazhnogo-resheniya/>
119. Пеганов А. Чехословацкий кризис в 1938 – 1939 гг.: взаимосвязь неблагоприятной внешнеполитической конъюнктуры и проблемы национальных меньшинств [Электронный ресурс] / А. Пеганов. – Режим доступа: <http://www.academia.edu/2286134/>
120. Петерс И. А. СССР, Чехословакия и европейская политика накануне Мюнхена [Текст] / И. А. Петерс. – К. :Наукова думка, 1971. – 190 с.
121. Петерс И. А. Страницы пролетарской солидарности. Поддержка чешскими и словацкими трудящимися дела социалистического строительства в СССР (1926 – 1932) [Текст] / И. А. Петерс. – К.: Наукова думка, 1980. – 166 с.
122. Петерс И. А. Чехословацко-советские отношения (1918 – 1934) [Текст] / И. А. Петерс. – К.: Наукова думка, 1965. – 346 с.

123. Поп И. И. Чехословацко-венгерские отношения (1935 – 1939) [Текст] / И. И. Поп. – М.: Наука, 1972. – 247 с.
124. Поляков В. Г. Англия и Мюнхенский сговор. [Текст] / В. Г. Поляков. – М.: Изд-во АН СССР, 1960. – 334 с.
125. Потемкин В. Дипломатия в новейшее время (1919 – 1939): в 2-х т. [Текст] / В. Потемкин. – М.: Наука, 1988. – Т. 2. – 310 с.
126. Прасолов С. И. Договор о взаимной помощи между Советским Союзом и Чехословакией 1935 г. [Текст] / С. И. Прасолов// Советско-чехословацкие отношения между двумя войнами(1918 – 1939)/ Ред., А. М. Орехов. – М.: Наука, 1968. – С. 135 – 202.
127. Прасолов С. И. Чехословакия в европейской политике, 1935 – 1938 гг. [Текст] / И. С. Прасолов. – М.: Наука, 1989. – 229 с.
128. Прасолов С. И. Чехословакия и Малая Антанта в 1936 – 1937 гг. [Текст] / С. И. Прасолов// Новая и новейшая история. - №3, 4. – 1984. – С. 99 – 112, 125 – 147.
129. Пугач Є. П., Страшнюк С. Ю. Історія західних і південних слов'ян ХХ ст. [Текст] / Є. П. Пугач, С. Ю. Страшнюк. – Харків, 1998. – 533 с.
130. Пушкаш А. И. Венгрия в годы второй мировой войны [Текст] / А. И. Пушкаш. – М.: Наука, 1966. – 527 с.
131. Резонов П. И. Чехословакия в 1918 – 1938 гг. [Текст] / П. И. Резонов// Лекции. – М., 1951. – 32 с.
132. Севостьянов Г. Н. Мюнхен и дипломатия США [Текст] / Г. Н. Севостьянов// Новая и новейшая история. – 1987. - № 4. – С. 177 – 199.
133. Селянинов О. Советско-чехословацким отношениям 40 лет [Текст] / О. Селянинов// Международная жизнь. – 1974. - № 7. – С. 105 – 107.
134. Сиполс В.Я. Дипломатическая борьба накануне второй мировой войны [Текст] / В. Я. Сиполс. – М.: Международные отношения, 1989. – С. 122.

135. Сладек З. Экономическое соглашение между ЧСР и СССР 1935 г. [Текст] / З. Сладек// Советско-чехословацкие отношения между двумя войнами(1918 – 1939)/ Ред., А. М. Орехов. – М.: Наука, 1968. – С. 101 – 134.

136. Социальная структура и политические движения в странах Центральной и Юго-Восточной Европы. [Текст] : [Сборник статей] // Под ред. А. Х. Клеванского. – М.: Наука, 1986. – 245 с.

137. Станков Н.Н. Глучинский вопрос в германо-чехословацких отношениях в 1919-1920 гг. [Текст] / Н. Н. Станков// Проблемы всеобщей истории. – Волгоград: Изд-во Волгогр. гос. ун-та, 1994. – С. 113 – 119.

138. Станков Н.Н. Дипломатические отношения Веймарской республики и Чехословакии. 1918-1924 [Текст] / Н. Н. Станков// – Волгоград: Изд-во Волгогр. гос. ун-та, 2007. – 472 с.

139. Станков Н.Н. Немецкий вопрос и политическая борьба в Чехословакии в 1918-1919 гг. [Текст] / Н. Н. Станков// Политический лидер, партии и общество. – Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 1992. – С. 134 – 150.

140. Станков Н.Н. Образование Чехословацкой республики, немецко-богемский вопрос и германская дипломатия [Текст] / Н. Н. Станков// Первая мировая война и проблемы политического переустройства в Центральной и Юго-Восточной Европе. – М.: Институт славяноведения и балканистики АН СССР, 1991. – С. 104 – 127.

141. Станков Н.Н. Отношение Чехословакии к революционным выступлениям в Германии в 1923 году [Текст] / Н. Н. Станков// Вестник Волгоградского государственного университета. Серия 4: История. Регионоведение. Международные отношения. – Волгоград: Изд-во Волгогр. гос. ун-та, 2005. – Вып. 10. – С. 88 – 94.

142. Станков Н.Н. Трудный путь в Локарно: дипломатия Э. Бенеша в 1925 году [Текст] / Н. Н. Станков// Новая и новейшая история. – 2007. – № 2. – С. 50 – 76.

143. Стегарь С. А. Франко-германские противоречия в 1933 – 1935 годах [Текст] / С. А. Стегарь // Новая и новейшая история. – 1975. - № 6. – С. 133 – 175.

144. Сухомлинова Г. Ф. К истории образования Чехословацкого государства в 1918 г. [Текст]: [Сборник статей] // Октябрьская революция и зарубежные славянские народы. Сборник статей / Под ред. Манусевича А. Я. – М.: Наука, 1957. – С. 190 – 232.

145. Турок В. М. Очерки истории Австрии (1929 – 1939) [Текст] / В. М. Турок. – М.: Изд-во АН СССР, 1962. – 551 с.

146. Украинско-чехословацкие интернациональные связи: Сб. науч. тр./ Под. ред. Ч. Аморта. – К.: Наукова думка, 1989. – 259 с.

147. Фирсов Е. Ф. Эволюция парламентской систем в Чехословакии в 1920-е годы [Текст] / Е. Ф. Фирсов. – М.: Изд-во МГУ, 1989. – 139 с.

148. Фомин В. Т. Агрессия фашистской Германии в Европе 1933 – 1939 гг. [Текст] / В. Т. Фомин. – М.: Соцэкгиз, 1963. – 639 с.

149. Христофоров В. С. Мюнхенское соглашение – пролог Второй мировой войны [Текст] / В. С. Христофоров // Новая и новейшая история. – 2009. - № 1. – С. 21 – 47.

150. Чехия и Словакия в XX веке: очерки истории: в 2 кн. [Текст] / Под ред. Марьиной В. В. – Кн. 1. – М.: Наука, 2005. – 558 с.

151. Ширер У. Взлет и падение Третьего Рейха [Текст] / У. Ширер. – М.: Воениздат, 1991. – 460 с.

152. Шумов С. А., Андреев А. Р. История Словакии. V – XX века. [Текст] / С. А. Шумов, А. Р. Андреева. – М.: Белый волк, 2000. – 296 с.

153. Язькова А. А. Малая Антанта в европейской политике (1918 – 1925) [Текст] / А. А. Язькова. – М.: Наука, 1974. – 331 с.

154. Язькова А. А. Малая Антанта и Мюнхен [Текст] / А. А. Язькова // Новая и новейшая история. – 1967. - № 4. – С. 62 – 72.

155. Язькова А. А. Малая Антанта и проблемы коллективной безопасности в Восточной Европе (1933 – 1934 гг.) [Текст] / А. А. Язькова // Новая и новейшая история. – 1972. - №6. – С. 84 – 98.
156. Язькова А. А. Румыния накануне второй мировой войны (1934 – 1939) [Текст] / А. А. Язькова. – М.: Изд-во АН СССР, 1963. – 295 с.
157. Янин А. Место Чехословакии в мировой экономике [Текст] / А. Янин // Международная жизнь. – 1958. - № 12. – С. 137 – 140.
158. Яровий В. І. Історія західних та південних слов'ян у XX ст. [Текст] / В. І. Янин// Курс лекцій. – К.: Либідь, 1996. – 415 с.
159. Яровий В. І. Новітня історія Центральноєвропейських та Балканських країн. XX ст. [Текст] / В. І. Яровий. – К.: Генеза, 2005. – 816 с.
160. Brügel J. W. Češi a Němci. 1918 – 1938 [Текст] / J. W. Brügel. – Praha: Academia, 2008. – 193 s.
161. Deák F. Hungary at the Paris Peace Conference: the diplomatic history of the Treaty of Trianon. [Текст] / F. Deák. – New York: Columbia University Press, 1942. – 670 p.
162. Dejmek J. Edvard Beneš. Politická biografie českého demokrata [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://books.google.com.ua/books?id=8qhxBgAAQBAJ&pg=PA29&lpg=PA29&dq>
163. Dejmek J. Nenaplněné naděje. Politické a diplomatické vztahy Československa a Velké Británie (1918 – 1938) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://books.google.com.ua/books?id=OahxBgAAQBAJ&pg=PA490&lpg=PA490&dq>
164. Hithcoock E. I Built a Temple for Peace. The Life of Eduard Benes. [Текст] / E. Hithcoock. – New York, 1940. – 237 p.

165. Lukes I. Czechoslovakia between Stalin and Hitler: The Diplomacy of Edvard Benes in the 1930s [Электронний ресурс]. – Режим доступу: <https://books.google.com.ua/books?id=7HPp4JRiZqEC&pg=PA154&lpg=PA154&d>

166. Seton-Watson H. Eastern Europe between the Wars. 1918 – 1941. [Текст] / H. Seton-Watson. – New York, 1946.

A handwritten signature or mark, possibly a stylized 'L' or 'J', located in the lower right quadrant of the page.